

Kudsî Hadisler Üzerine Genel Bir Değerlendirme

Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM*

Özet

Kudsî hadisler genel hadis külliyesi içinde oldukça geniş bir yer tutmaktadır. Bu tür hadislerin nasıl konumlandırılacağı hususunda bazı genel kabuller oluşmuşsa da konu son derece netameliştir. Zira söz konusu hadisler kendi içlerinde bir takım problemler taşımaları yanında bazı hadislerde geçen hususların Ehl-i Kitap kültürü içinde de yer alması konunun derinlemesine çalışılmasını gerektirecek boyutta özel bir çalışmayı hak ettiğini göstermektedir. Bu makale kudsî hadislerle ilgili problemlere genel bir bakış açısı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kitab-ı Mukaddes, Tevrat, İncil, vahy-i gayr-i metlûv, merfu, mevkuf, sahih

Abstract

Qudsi hadiths have a wide place within the general corpus of hadiths. There are some common assumptions for about how we accept this kind of hadiths but this issue is very problematic. Because in addition to these hadiths in themselves are carrying a team problem, some topics in the hadiths are in the other religions' culture. And that requires to examine this issue in depth specifically. This article provides an overall perspective to the problems related to qudsi hadith.

Key Words: Holy Scripture, Torah, Bible, wahy-i gayr-i matluw, marfu, mawquf, sahih

Giriş

Genel kabul gören yaklaşıma göre Hz. Peygamber'in insanlığa aktardığı bilgiler üç gruba ayrılmaktadır:

1-Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber'e inzal ettiği ve tilavetiyle ibadet edilen vahiy (Kur'an). Bu vahiy her hangi bir harfinde bile değişiklik olmaksızın mütevatiren korunarak gelmiştir. Hem lafız hem de mana yönüyle mucizedir. Bu nedenle manayla rivayet edilmesi caiz değildir. Bir insanın buna eşit düzeyde bir metin oluşturabilmesi imkansızdır.

* Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi – Sivas (enbiya@cumhuriyet.edu.tr)

2-Nebevî hadis: Lafız ve manası Hz. Peygambere ait olanlar.

3-Kudsî hadis: Allah Teâlâ tarafından vahiy, ilham, rüya gibi değişik bilgi edinme yollarıyla anlamı Hz. Peygamber'e bildirilen, Allah Rasûlü'nün de kendi ifadeleriyle Allah'a nispet ederek aktardığı hadislerdir. Bunlara "rabbânî hadisler" keza "ilâhî hadisler" de denmektedir. Bu hadislerin lafızları Kur'an gibi mu'ciz değildir. Bu tür hadislere Kur'an'dakine benzer bir ilahilik vasfı kazandırmak, Allah ile bağıntısı olduğunu göstermek amacıyla kudsiyet atfedilmiş ve bunu ifade etmek için de "kudsî" ifadesi kullanılmıştır. Manası Allah'a ait olduğu için kutsallık boyutu vurgulanmış, Rasûlullah ifade ettiği için de hadis denmiştir. Zira Allah'a izafe edilmek, Hz. Peygamber'in diğer hadislerinde olmayan bir özelliktir. Bu açıdan ne Kur'an mertebesi kadar yüksek bir konumdadır ne de hadis-i şerif mertebesindedir. İkisinin arası bir konumdadır.¹

I-Kudsî hadislerin temel özellikleri:

Kudsî hadisleri diğer hadislerden ayırarak ayrı bir kategoride değerlendiren yaklaşım, söz konusu hadislerin muhtevalarına bakarak ayırt edici bazı özellikleri olduğunu tespit etmiştir. Bunlardan birkaçı şunlardır:

1-Bu tür hadislerin metninin başında Hz. Peygamber'e nispetle "kâle Rasulullah fi mâ yervî an rabbih", "kâlellâhu Teâlâ fi mâ ravâhu anhu Rasûlullah", "ani'n-Nebiyi fi mâ yervî an rabbih" gibi ifadeler yer alır.² Dolayısıyla diğer hadislerde sözün isnadı Hz. Peygamber'de son bulurken bu hadislerde söz Allah'a izafe edilir. Hz. Peygamber bir anlamda ravi konumundadır.

2-Bu hadislerde birinci şahıs zamiri yer alır. Muhataplar da genellikle Hz. Peygamber, insanlar ve meleklerdir. Örneğin: "Ey kullarım! Ben zulmü kendime yasakladım."³ "Kullarımdan bir kısmı, bana inanıp yıldızları inkar ederek sabahladı."⁴

3-Bu hadislerde ahkam konuları yer almaz. Bunun yerine güzel ahlak, Allah'ın rahmetinin genişliği, zât ve sıfatları, bazı ibadetlerin fazileti gibi hususlar işlenir. Kudsî hadisler bir bütün olarak mütalaa edildiklerinde, insanın ibadet dünyasını güzelleştirmeye, ahlakını tekamül ettirmeye, daha geniş bir ifadeyle iyi bir kul olmasını sağlamaya yönelik oldukları görülür.

¹ Bkz. Muhammed Accâc el-Hatib, *Usûlu'l-Hadis*, Beyrut-1989, s. 28-31.

² Bkz. *Buhârî*, Tevhid, bab: 50; *Muslim*, Tahrîmu'z-zulm, h. no: 55.

³ *Muslim*, Birr, h. no: 55.

⁴ *Buhârî*, Megâzî, bab: 35.

II-Kudsî hadis örnekleri:

Kudsî hadislerin "neliği" hususunun zihinlerde netleşmesi amacıyla halk arasında da meşhur olan ve en muteber hadis kitapları kabul edilen *Buhârî* ile *Muslim*'den birkaç örnek vermek istiyoruz:

1-"Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: Salih kullarım için ben cennette, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin gönlünden geçirmediği nimetler hazırladım."⁵

2-"Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: Ademoğlunun her ameli kendisi içindir. Fakat oruç böyle değildir. O, sırf benim (rızam) için yapılan ibadettir. Onun (sayısız) mükafatını bizzat ben vereceğim."⁶

3-"Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: Rahmetim gadabımı geçmiştir."⁷

III-Kudsî hadis tanımının ortaya çıkışı:

Kudsî hadis ilk dönem hadis çalışmalarının konusu değildir. Her bir hadis, kitabın hazırlanma tekniğine uygun olarak ilgili yere konuyordu. Konularına göre düzenlenen çalışmalarda, dahil oldukları bahislerde; ravi esaslı çalışmalarda da ravisinin adının altında yer alıyordu. Dolayısıyla ilk dönem hadis kitaplarının bu tür hadislere özel bir konum biçtiğini söylemek zordur. Bu nedenle, hadis musannıfları için hadisin her türlüşünün aynı kabul edildiğini söylemek gerçekçi bir tespit olacaktır.

Nitekim kudsî hadis ifadesi terim olarak hicrî VI. yüzyıldan sonra bu alanda yazılan derleme çalışmalarından sonra ortaya çıkmıştır. Söz konusu hadisin ilk tanımı ise VIII. hicrî asırda Hüseyin bin Abdullah et-Tibî (ö. 743/1342) tarafından yapılmıştır.⁸ Daha sonraki süreçte de diğer tarifler yapılagelmiştir. Dolayısıyla VI. asra kadar İslam ümmetinin zihin dünyasında kudsî hadisin ve onun neliği hususunda düşünsel anlamda bir sorgulama olmadığı anlaşılmaktadır. Bu da önceki dönemlerde hadislerin bir ayrıma tabi tutulmadan bir bütün olarak tek potada değerlendirildiği anlamına gelmektedir.

⁵ *Buhârî*, Bed'u'l-halk, bab: 7.

⁶ *Buhârî*, Savm, bab: 9.

⁷ *Muslim*, Tevbe, h. no: 15.

⁸ Bkz. Munâvî, *Feydu'l-Kadir*, Beyrut-Tsz., IV/468; Özcan Hıdır, *Yahudi Kültürü*, İst.-2006, s. 523.

IV-Kudsî hadislerin sıhhat durumu:

"Kudsî hadis" ifadesindeki kudsiyet nitelemesi veya bunların manalarının Allah'a ait olduğu yaklaşımı, söz konusu hadislerin mutlak olarak sahih oldukları veya Kur'an gibi değerlendirilecekleri sonucunu doğurmaz. Sonuçta bunlar "ahad" rivayetlerdir ve hadisçilerin uygulayageldikleri her türlü kriter bu hadisler için de geçerlidir. Kaldı ki, sahih kabul edilen kudsî hadislerin sayısının 100-550 arasında olduğu ifade edilmektedir. Verilen rakamlar ise yapılan derleme çalışmalarına bakılarak ifade edilen sayılardır. Ayrıca, kaç tanesi sahih kabul edilirse edilsin, bu hiç önemli değildir. Zira sahih kabul etme izafi bir hükümdür. Dolayısıyla rivayetler hadis tenkidine açıktır. Birilerinin onları sahih kabul etmiş olmasının veya herhangi güvenilir bir kitapta yer alıyor olmasının fazlaca önemi yoktur.

Netice itibarıyla, kudsî hadisleri ele aldığımızda büyük çoğunluğunun sıhhat açısından problemlili olduğunu söylemek durumundayız. Zaten bunların bir kısmı tasavvuf ehli arasında şöhret bulmuş ve (keşf gibi) hadisçilerin kabul etmediği yöntemlerle sahih oldukları iddia edilmişlerdir. Dolayısıyla kudsî olarak değerlendirilen rivayetlerin bir bölümünün tasavvuf eserlerini süsleyen rivayetler olduğunu söylemek mümkündür. Süfîlerin eserlerine aldıkları veya aralarında birbirlerine aktardıkları rivayetlerin sıhhat açısından problem taşıyabileceği zaten herkesin malumudur. İki örnek verecek olursak:

1-"Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi murad ettim. Bilineyim diye mahlukatı yarattım." İsmail Hakkı Bursevî'nin şerh etmek maksadıyla *Kenz-i Mahfî* diye bir eser yazdığı⁹ bu hadis, bütün hadis bilginlerince mevzu kabul edilmiştir.¹⁰ Öyle ki, mevzu hadislere mevzu olduklarını söylemekten çekinen Suyûti bile buna mevzu diyebilmiştir.¹¹

2-"Sen olmasaydın bu kainatı yaratmazdım." Mevzu hadislere dair yazılmış olan çalışmaların tamamı bu rivayeti mevzu olarak kabul etmiştir.¹²

Sıhhat açısından problemlili olan kudsî hadislerin sayısal olarak fazla olmasının en büyük nedenlerinden birisi, sözü Allah'a nispet

⁹ İst.-1980.

¹⁰ Aliyyu'l-Kârî, *el-Esrâru'l-Merfûa fi'l-Ehbâri'l-Mevdûa*, thk. Muhammed Lutfî es-Sabbâğ, Beyrut-1986, s. 269.

¹¹ Suyûti, *Tedribu'r-Râvî fi Şerhi Takribi'n-Nevevî*, hzr. İzzet Ali Atiyye, Musa Muhammed Ali, Kahire-Tsz., II/254.

¹² Bkz. Suyûti, *el-Leâli'l-Mesnûa*, Beyrut-1983, I/272; Kârî, *a.g.e.*, s. 288.

ederek insanlara tesir etme çabasıdır. Bir takım gayeleri olan kişiler, kendi amaçları doğrultusunda Kur'an'a bir şey ilave ederek Allah'ın kitabını davalarına direkt olarak alet edemediklerinden dolayı hadislere yönelmişlerdir. İnanç, hukuk vb. alanlarda kendi görüşlerini destekleyen pek çok hadis uydurmaları yanında Allah'ı da eylemin içine dahil ederek kudsî hadisler uydurmuşlardır.

Esasında bu hadislerin genelde ahlakî boyutla sınırlı kalması, söz konusu hadisleri kimlerin uydurabileceği hususunda bir ipuçtu vermektedir. Bazı tasavvuf çevrelerinin, insanların ahlakî bozulmuşluğunu durdurmak ve İslamî değerler etrafında kalan bir yaşam sürmelerini sağlamak amacıyla bu tür hadisleri uydurmaya yöneldiklerini söylemek kabul edilebilir bir yorum olarak durmaktadır. Lakin, kudsî hadislerin büyük kısmındaki sıhhat sorununa rağmen tamamının problemlili olduğunu söylemek haksızlık olur. Nitekim söz konusu hadislerin önemli bir bölümü *Kütüb-i Sitte* hadisidir ve klasik hadis tenkit yöntemlerine göre her hangi bir problem de içermemektedir.

V-Kudsî hadislerle ilgili iki problem:

Bütün hadis külliyatı için söz konusu olan iki temel problem vardır ve bunların üzerinde ciddi çalışmalar bugüne kadar yapılmış değildir.

1-Merfu olarak nakledilen bazı hadisler bir kısım hadis kaynaklarında sahabi kavli olarak nakledilmektedir. Bu nedenle hadislerin tüm varyantlarını toplayacak ve bunlardan ortak bir metin oluşturacak ve de kimin sözü olduğunu ortaya çıkaracak çalışmalara ihtiyaç vardır. Zira sözün gerçekte kime ait olduğunun tespiti onun delil olarak değerlendirilmesi noktasında farklı bir yere konumlandırılmasına sebep olabilmektedir. Zira merfu hadisin mevkufla aynı değerde olmadığı ehline malumdur. Buna benzer durum kudsî hadislerde de söz konusudur. Kudsî olarak tanımlanan hadisin normal merfu hadis olarak da geçtiğine şahit olabilmekteyiz. Dolayısıyla raviler açısından bir kusurun varlığından söz etmek mümkün gözükmemektedir.

2-Hadislerin *Kitab-ı Mukaddes*'le karşılaştırılması bugüne kadar ihmal edilmiş olan çok önemli bir konudur. Özellikle tefsir kitaplarında yer alan ve İsrâiliyyât olarak adlandırılan rivayetlerin ayıklanması hususunda oldukça titiz çalışmalar yapılmıştır ancak hadis metinlerinin birebir *Eski Ahit* ve *Yeni Ahit*'te bulunup bulunmadıkları konusu ciddi anlamda tetkik edilmemiştir. Oysa bugün bizler bazı hadislerin metin olarak aynı ifadelerle *Kitab-ı Mukaddes*'de yer aldığını biliyoruz. Eşleşen rivayetlerin nasıl değerlendirilmesi gerektiği hususu da ayrı bir araştırma konusudur. Bu problem kudsî hadisler için de geçerlidir.

Durumu netleştirmek için bazı örnekler vermek uygun olacaktır:

1-"Rabbinden naklettiği şeyler meyanında Rasûlullah şöyle buyurdu: "Her kim bir iyilik yapmaya niyet eder de yapmazsa Allah ona bir sevap yazar. Niyet eder de aynı zamanda yaparsa, Allah ona on ile yedyüz arasında sevap yazar. Kim de bir kötülük yapmaya niyet eder, sonra onu yapmaktan vazgeçerse Allah ona bir sevap yazar. Niyet eder de yaparsa, bu takdirde bir kötülük yazar."¹³

Bu rivayet Rasûlullah'ın kendi sözü olarak da nakledilmiştir. Şöyle ki: "Kim bir iyilik yapmaya niyetlenir de yapmazsa ona bir sevap yazılır. Kim bir iyilik yapmaya niyetlenir de o iyiliği yaparsa, o zaman ona on ile yedyüz arasında sevap yazılır. Kim bir kötülük işlemeye niyet eder, ama onu yapmazsa, ona kötülük yazılmaz, şayet yaparsa bir kötülük yazılır."¹⁴

2-a) *Muslim*'de şöyle bir hadis yer almaktadır: "Allah Teâlâ kıyamet günü buyurur: 'Ey Adem oğlu! Hastalandım beni ziyaret etmedin.' Ademoğlu 'Ya rab! Seni nasıl ziyaret edebilirim. Sen alemlerin rabbisin.' diyecek. Allah ona 'Bilmiyor muydun, filan kulum hasta oldu, sen ise onu ziyaret etmedin. Bilmiyor muydun, onu ziyaret etmiş olsaydın, beni onun yanında bulurdun. Ey Adem oğlu! Senden yiyecek istedim ama beni doyumadın.' buyuracak. Adem oğlu ise 'Ya rabbi! Seni nasıl doyurabilirdim ki? Sen alemlerin rabbisin?' diyecek. Allah şöyle buyuracak: 'Bilmiyor musun, falan kulum senden yiyecek istedi de onu doyumadın. Bilmiyor muydun ki, onu doyumuş olsaydın, onu benim nezdimde bulacaktın. Ey Adem oğlu! Senden su istedim, bana su ikram etmedin?' Adem oğlu 'Ya rabbi! Sana nasıl su ikram edebilirdim ki? Sen alemlerin rabbisin?' cevabını verir. Allah da ona şöyle buyurur: 'Falan kulum senden su istedi. Ancak sen ona su vermedin. Ona su ikram etmiş olsaydın, bunu benim nezdimde bulacaktın.'¹⁵

Buna benzer bir metin *İncil*'de yer almaktadır: "O zaman Kral sağındakilere diyecektir: Ey, sizler! Babamın mübarekleri, gelin dünya kurulduğundan beri sizin için hazırlanmış olan melekûtu miras alın. Zira, aç idim, bana yiyecek verdiniz; yabancı idim, beni içeri aldınız. Çıplak idim, beni giydirdiniz; hasta idim, beni aradınız; zindanda idim, yanıma geldiniz.' O zaman salihler ona cevap verip diyecekler: 'Ya Rab! Biz seni ne zaman aç görüp yedirdik veya su-

¹³ *Muslim*, İman, h. no: 207; *Buhârî*, Rikâk, bab: 31.

¹⁴ *Muslim*, İman, h. no: 206.

¹⁵ *Muslim*, Birr, h. no: 43.

samış görüp içirdik? Ve ne zaman seni yabancı görüp içeri aldık, veya çıplak görüp giydirdik? Ve ne zaman seni hasta, veya zindanda görüp yanına geldik?' Kral cevap verip onlara diyecek: 'Size doğrusunu söyleyeyim, bu en basit kardeşlerimden biri için yaptığınızı, benim için yapmış oldunuz.' Sonra solundakilere şöyle diyecek: 'Ey lanetliler! Çekilin önümden! İblis ile onun meleklerine hazırlanmış ebedi ateşe yollanın. Çünkü acıkmıştım, bana yiyecek vermediniz; susamıştım, bana yiyecek vermediniz; yabancıydım, beni içeri almadınız; çıplaktım, beni giydirmediniz; hastaydım, zindandaydım, benimle ilgilenmediniz.' O vakit onlar da şöyle karşılık verecekler: 'Ya Rab! Seni ne zaman aç, susamış, yabancı, çıplak, hasta ya da zindanda gördük de sana hizmet etmedik?' Kral da onlara şu cevabı verecek: 'Size, doğrusunu söyleyeyim: 'Madem ki bu en basit kardeşlerimden biri için bunu yapmadınız, benim için de yapmamış oldunuz. Bunlar, ebedi azaba uğrayacak, salihler ise ebedi hayata kavuşacaklardır.'¹⁶

2-b) *Buhârî*'nin rivayet ettiği hadiste şöyle geçer: "Önceki ümmetlere göre sizlerin ömrü ikindi namazıyla güneşin batışına kadar ki süre gibidir. Sizlerin durumu ile yahudilerin ve hıristiyanların hali şuna benzer: Bir adam işçiler tutar. 'Gün ortasına kadar bir kîrât karşılığında kim çalışır?' diye sorar. Yahudiler bir kîrât karşılığında öğlene kadar çalışırlar. Sonra 'Öğlenden ikindi namazına kadar bir kîrât karşılığında kim çalışır?' diye sorar. Hıristiyanlar öğlenden ikindi namazına kadar bir kîrât karşılığında çalışırlar. Daha sonra 'İkinci namazından güneş batana kadar iki kîrât karşılığında kim çalışır?' diye sorar. İşte sizler ikindi namazından güneş batana kadar iki kîrât karşılığında çalışanlarıdır. Sizin ecriniz iki kattır. Yahudiler ve hıristiyanlar buna kızarlar ve 'Çok çalışan biz, az ücret alan yine biz!' derler. Allah da onlara şöyle buyurur: 'Ben sizin hakkınızdan kısaltarak sizlere zulmettim mi?' Onlar 'Hayır.' derler. Allah da şöyle buyurur: 'Bu benim lütfumdur, dilediğime veririm.'¹⁷

İncil'de buna yakın bir metin yer almaktadır: "Göklerin ege-menliği, bağında çalışacak işçi tutmak için sabah erkenden dışarı çıkan toprak sahibine benzer. Adam, işçilerle günlüğü bir dinara anlaşıp onları bağına göndermiş. Saat dokuza doğru tekrar dışarı çıkmış, çarşı meydanında boş duran başka adamlar görmüş. Onlara 'Siz de bağa gidip çalışın. Hakkınız ne ise veririm.' demiş. Onlar da bağa gitmişler. Öğleyin ve saat üçe doğru yine çıkıp aynı şeyi yapmış. Saat beşe doğru çıkınca, orada duran daha başkalarını

¹⁶ *Matta*, 25/36-46.

¹⁷ *Buhârî*, İcâre, bab no: 8; Ehâdisu'l-Enbiyâ, bab no: 50.

görmüş. Onlara, 'Neden bütün gün burada boş duruyorsunuz?' diye sormuş. 'Kimse bize iş vermedi ki!' demişler. Onlara 'Siz de bağa gidin, çalışın.' demiş. Akşam olunca, bağın sahibi kahyasına, 'İşçileri çağır!' demiş. 'Sonunculardan başlayarak, birincilere kadar, hepsine ücretlerini ver.' Saat beşe doğru işe başlamış olanlar gelip kahyadan birer dinar almışlar. Birinciler gelince daha çok alacaklarını sanmışlar, ama onlara da birer dinar verilmiş. Paralarını alınca bağın sahibine karşı söylenmeye başlamışlar. 'Bu sonuncular yalnız bir saat çalıştılar.' demişler. 'Ama sen onları, günün yükünü ve sıcağını çeken bizlerle bir tuttun.' Bağın sahibi onlardan birine şöyle karşılık vermiş: 'Arkadaş! Sana haksızlık ettiğim yok! Seninle bir dinara anlaşmadık mı? Hakkını al, git! Sana verdiğimi bu sonuncuya da vermek istiyorum. Kendi paramla istediğimi yapmaya hakkım yok mu? Yoksa elim açık diye kıskanıyor musun?' İşte böylece sonuncular birinci, birinciler de sonuncu olacak." (Matta, 20/1-16).

VI -Sonuç:

Kudsî hadislerin sıhhat durumlarını klasik hadis tenkidi yöntemleriyle belirleyip, mevzu olanları ayırıp, sahih olarak kabul edilebilecekleri bir yana koyduğumuzu farz ettiğimizde problem halolmemektedir.

Gerçi, sünnetin tamamını vahiy mahsulü olarak kabul eden yaklaşıma göre, vahy-i gayr-i metluv olan kudsî hadislere yönelik çözüm son derece pratiktir. Bu kabule göre, Hz. Peygamber'in sünneti vahyin bir çeşididir. Zira bunlar Hz. Peygamber'in kendi bireysel tercihiyle, ilahî bir yönlendirme olmadan yapılacak şeyler değildir. Onun müslümanlara rehberlik yapan sünneti nasıl kaynak itibarıyla ilahî ise hadisleri de böyledir. Kudsî hadislerin diğer hadislerden ayrılan yönü ise Allah'a doğrudan nispet edilmeleri, dikkati daha fazla çekmeyi ve insanları ahlakî kurallara yönlendirmeyi hedeflemiş olmalarıdır. Peygamber yalan yere sözünün başında Allah'ın adını anmayacağına göre, bunlar mutlak suretle ilahî menşelidir. Ancak bu yaklaşımın ihmal ettiği bir husus vardır. O da şudur: Madem ki sünnetin tamamı ilahî menşelidir, Hz. Peygamber neden her hadisinin başında Allah adını anmamıştır?

Bizim kanaatimize göre, kudsî hadisler iki kısımdan birinde mütalaa edilmelidir:

1-Hz. Peygamber'in bu buyruklarının bir kısmı, yaşamış olduğu coğrafyanın kültüründe gezinen temsiller ve veciz sözlerdir. Gerek hıristiyanların ve gerekse yahudilerin yaşadığı bir bölgede hayat sürmüş olan Allah Rasûlü'nün bu kültürlerden intikal etmiş ve anonim halini almış sözler ile anekdotları kendi sözlerinde kullanmış olması bizce tabiidir. Hatta çevresindekilerin de bunları bilmiş olmasını göz önünde bulundurarak daha etkili olacağını düşünmüş

olabilir. Bunları anlatmasını "sizin de bildiğiniz gibi" bağlamında değerlendirmek makul gözükmektedir. Hatta Hz. Peygamber'in *Kitab-ı Mukaddes*'te geçen ve bölge insanının ortak değeri olan hususları bilmemesi garipsenecek bir durumdur. Bu nedenle Hz. Muhammed'in söylemlerinde bunlardan yararlanmış olması anlaşılabilir bir durum arz etmektedir. Bunu kabul ettiğimizde, Hz. Peygamber'in semavî de olsa başka dinlerin değerlerini ve mirasını İslam ümmeti içine taşımış olacağı şeklinde bir endişe zihinlerimize gelebilir. Ancak unutmamak gerekir ki, bunu Kur'an da yapmaktadır. Kutsal kitabımızla *Kitab-ı Mukaddes* arasında pek çok ortak anlatım vardır. Sonuçta tahrif edilmiş olsalar da yine de ilahî bir pırıltıyı içlerinde taşımaktadırlar. Kur'an *Kitab-ı Mukaddes*'te geçen bir hususu yinelemekte bir beis görmemişse, Hz. Peygamber de aynı şeyi düşünmüş olabilir. Dolayısıyla söz konusu rivayetlerin en azından bir kısmının o coğrafyanın ortak değerleri olduğunu kabul edebiliriz. Hz: Peygamber'in yaptığı, bunları tekrarlamak olmuştur.

2-Kudsî olarak tanımlanan hadislerin büyük çoğunluğu Hz. Peygamber'in temsil kabilinden zikrettiği hadislerdir. Allah Rasûlü, Yüce Yaraticı'nın nasıl bir kul istediğini, nelerden hoşnut olduğunu/olmadığını ifade etmek amacıyla sözünü Allah'a nispet etmiştir. Bir nevi Kur'an vasıtasıyla hazmettiği Allah'ın muradına kendi ifadeleriyle tercümanlık yapmıştır. Dolayısıyla gerçek anlamda Allah'tan gelen bir ilham vs. söz konusu değildir. Kur'an eksenli İslam ümmetini oluşturma çabasını sergileyen Hz. Muhammed'in, Allah'ın beklentilerini kullarına yakın etmesidir. Kısaca ifade edecek olursak, "Allah şöyle bir kul ister, şöyle bir ibadet arzular..." anlamında "Allah diyor ki" sözünü kelamının başında kullanmıştır.¹⁸

¹⁸ Üzücü olan şudur ki, hadis külliyyatı içerisinde çok önemli bir yekun tutan ve Allah Teâlâ'ya izafe edilmeleri nedeniyle farklılık arz eden kudsî hadislerle ilgili olarak bugüne kadar doyurucu bir çalışma yapılmamıştır. Dolayısıyla bunların bir bütün olarak ele alınmasına ve nasıl bir yaklaşım sergilenmesi gerektiğine dair doktora düzeyinde bir çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Konumuzla ilgili olarak Aliyyu'l-Kârî ve Yusuf Ali Bedevî gibi zevat, kudsî hadisleri; Muhammed Avvâme, Mustafa el-Adevî gibi zevat ile Mısır Evkaf Bakanlığı sahih kudsî hadisleri derleyen çalışmalar yapmışlardır. İsamuddin es-Sabâbitî'nin sihhatlerini açıklayarak yaptığı üç ciltlik "*Câmiu'l-Ehâdisi'l-Kudsiyye*" adlı eseri bulunmaktadır. Konunun tartışması için şuralara bakılabilir: Hayati Yılmaz, *Kudsî Hadis*, DİA, XXVI/318-20; Muhammed Ebû Zehv, *el-Hadis ve'l-Muhaddisün*, s. 16-8; Ahmet Yıldırım, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, s. 98-99, 121-2; M. Hayri Kirbaşoğlu, *İslam Düşüncesinde Sünnet*, s. 304-21.